

COVID-19 İLE SANATIN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: SANATIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Ecem Hazal ÖKSÜZÖMER BARLAK*

Öz: 21. yüzyılın henüz ilk yarısında yer aldığımız bu dönemde içerisinde yeni bir “Küresel Deneyim” içerisinde bulunmaktayız. Bahsi geçen bu küresel deneyim bu defa bir salgın olarak karşımıza çıkmaktadır. 17 Aralık 2019 tarihinde ilk vakası Çin’de görülen COVID-19 zamanla küresel hareketlilik sebebi ile tüm dünyayı tesiri altına almıştır. Pandemi süreci tüm dünyanın işleyiş biçiminde küresel değişikliğe sebep olmuş bulunmaktadır. İnsanlık her zaman olduğu gibi bu zaman diliminde de hayatta kalmak adına yeni girişimler ve sürdürülebilir değişimleri takip etmektedir. İnsan varlığını sürdürdüğü müddetçe onunla beraber güncel hayat ve rutinde işleyişini devam ettirecektir. Bu yeni düzen ile hayatımızın tüm alanlarında dönüşüm başlamıştır, bu alanlar; okul, iş, aile ve sosyal hayatlarımızdır. Bu dönüşümün merkezinde dijitalleşme yer almaktadır. Bu makalede COVID-19 ile sanatın dijitalleşmesi üzerinden; sanatın sürdürülebilirliği özelinde yola çıkılması amaçlanmıştır. Belki ilk başlarda birçok kişi “Böyle bir zamanda sanatı nasıl düşünebiliriz?” sorusunu aklına getirmiş olsa da insan varlığının neye ihtiyacı olduğu zamanla gün yüzüne tekrar ortaya çıkmıştır: Dijital dönüşüm ve en az diğer alanlarda olduğu kadar sanatta sürdürülebilirlik.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, dijital dönüşüm, sosyal mesafe, küreselleşme, sürdürülebilir

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF ART WITH COVID-19: SUSTAINABILITY OF ART

Abstract: We are in a new "Global Experience" in this period when we are only in the first half of the 21st century. This global experience is emerging as an epidemic this time around. COVID-19, whose first case was seen in China on December 17, 2019, has affected the whole world over time due to global mobility. The pandemic process has caused global change in the way the whole world operates. Humanity follows new initiatives and sustainable changes to survive in this time period as always. As long as the human existence continues, she/he will continue to function in daily life and routine with her/his. With this new order, transformation has begun in all areas of our lives. school, work, family and social lives. Digitalization is at the center of this transformation. In this article through the digitalization of art with COVID-19; we will set out on a special road to the sustainability of art. Perhaps at first many people asked "How Can We Think of Art at a Time Like This?" Even though it brought to mind the question, what human existence needs has reappeared with time: digital transformation and sustainability in art as well as in other fields.

Key Words: COVID-19, digital transformation, social distance, globalization, sustainability

ORCID ID : 0000-0002-5615-2279
DOI : 10.31126/akrajournal.827745
Geliş tarihi : 18 Kasım 2020 / Kabul tarihi: 18 Aralık 2020
*FMV Işık Üniversitesi Doktora Öğrencisi.

Giriş

COVID-19, bu yüzyılın başa çıkmaya çalıştığı tüm dünyayı tesir altına almış olan salgın bir hastalıktır. İnsanların hareketliliği sebebi ile bir noktadan başlamış olsa da geniş kapsamlı bir salgına dönüşmesi çok uzun zaman almamıştır. Salgın ile beraber önlemler doğrultusunda kısıtlamalar gelmiş bazı noktalarda hareketlilikleri önlemek adına tüm sosyal hayat kesilmiştir.

Evlere kapanmak zorunda kalan toplumlar teknolojik gelişmeler ile berber hayatın içinde olmak tekrar dahil edilmektedir. Dijital dönüşüm varlığını insan ile beraber devam ettirmektedir, insan bu dönüşümün kaynağı ve parçasıdır. İnsanların sosyal hayatını devam ettirebilmek adına fiziki mesafeyi kullanarak ve küreselleşmenin de nimetlerinden yararlanarak sanatın sürdürülebilirliğini arttırmak hedeflenmiştir.

Bu amaçla makalede dijital dönüşüm ve COVID-19'un dönüşümdeki payı anlamlandırılarak sıra dışı zamanlar olarak nitelendirilen bu dönem küreselleşme ve sosyal mesafe kavramları ile detaylandırılacaktır.

1. Dijital Dönüşüm ve COVID-19'un Dönüşümdeki Payı

Günümüzde dijitalleşme tüm hatları ile çevremizi sarmış durumdadır. Hatta dijitalleşmeyi büyük bir çember olarak nitelendirirsek bizler o çemberin içerisinde yer alan ve çemberi etkileyen, etkilerken genişlemesini sağlayan dinamikler olarak yer almaktayız.

Dijital dönüşüm, dijital teknolojinin tüm alanlara entegrasyonudur. Dijital dönüşüm düzeni temelden değiştirir ve çevreye tesiri son derece etkindir. İşin özünde küresel bir kavram olmasının yanı sıra kültürel alanda da bir dönüşümdür. Burada bahsi geçen dijital kültürdür. Dijital kültür, yeni ve karmaşık bir kavramdır. Çağın bize getirdiği, alıştığımız, hayatımıza yansıyan değişimlerin tamamıdır. Günümüzde dijital trendler, kültür ve sanat dünyasıyla giderek daha fazla iç içe geçmekte, kültürlerin, medyanın ve bilgi teknolojilerinin yaklaşmasının farklı yönlerini kapsamakta ve yeni iletişim biçimlerini etkilemektedir (Uzelac; 2008: 7-21).

COVID-19 pandemisi bahsetmiş olduğumuz yaşam tarzımızın ve alışkanlıklarımızın temelden değişimini başlatmıştır. COVID-19, dünya çapında sağlık hizmetlerini yetersiz bırakmış, ancak kamu makamlarının faaliyetlerini tamamen veya kısmen çevrimiçi hâle getirmek zorunda kalmasıyla, kamu hizmeti sunumunun tüm alanlarını daha geniş bir şekilde etkilemiştir (Agostino-Arnaboldi-Diaz Lema; 2020: 1-4). Yaygın hâle gelen çevrimiçi kamu hizmetleri birçok alanda daha fazla insana ulaşmakta önemli bir rol üstlenmekte ve evinden çıkamayan insanlara yüz yüze hizmet vermeyi bırakan kamusal sektörler zamanı ve mekânı kendi lehlerine kullanmayı prensip hâline getirmişlerdir.

Bazı kavramlar var ki onlar hepimiz için çok yenidir. Bu dönemde, onlardan en önemlisi ve en çok kullandığımız “*sosyal mesafe*” kavramıdır. Alanların ve paylaşımın son derece daraldığı bu zaman bizleri mesafemizi korumaya itmiş bulunmaktadır. COVID-19’un açtığı mesafe metrelerle ölçülemeyecek kadar geniş olsa da hayatımız uzun bir zaman 1.50-2.00 metrelik mesafeler arasında varlığını sürdüreceği gibi görünmektedir. Durum baki kaldığı sürece dijital dönüşüm sürdürülmeye devam edecek; kavramlar ve insanlar da takipçisi olacaktır. Amaç hayatımızın hızını ve hareketliliğimizi bir nebze azaltmak ile beraber alışmış olduğumuz standartların yeni sürdürülebilir çözümlerle devamlılığını sağlamaktır.

2. “Sosyal Mesafe” ile Sanatın Dijital Dönüşümü

İnsanlar yaşamak için “*alan*” kavramına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu alan iç içe geçmiş kümelerle benzerdir. Mahrem alan, kişisel alan, sosyal alan ve genel alan olarak çemberden merkeze doğru genişlemektedir. Bahsi geçen bu alanların bedensel ve ruhsal sağlığımız üzerinde etkisi azımsanmayacak ölçüde fazladır.

COVID-19’un ortaya çıkışı ile beraber günümüzde en çok kullanılmaya başlanan sosyal mesafe kavramı “*fiziksel mesafe*” olarak da adlandırılan, kendimizle insanlar arasında güvenli bir alan sağlamak anlamına gelmektedir. Güvenli alan yaratmak ise toplumsal kademeleri temsil eden kişilere bir vasıf olarak yüklenmiştir. Yaratılan güvenli alan sadece kişisel değil geniş kapsamda toplumun her kesimine; sosyal, siyasal, kültürel ve sanatsal alanların tümüne uyarlanması gereken bir konsepttir.

Pandemi (COVID-19) ile tüm dünyada artan vaka ve ölüm sayıları sonucunda çoğu ülkede yaşanan karantina önlemleri ile beraber alternatif çevrimiçi gelişmeler insan hayatının normalliğini koruyabilmek adına ilerleme göstermeye başlamıştır. İyi vatandaşlığın şu andaki ayırt edici özelliği olan sosyal mesafe, sanatçıları, karantina için webde arama yapan kitlelere ulaşmak için teknolojiye yararlanmaya yönlendirmektedir. Sanatçılar, sağır edici taleplere yanıt vermekte ve çoğunlukla çevrimiçi ortamlara rağmen duygusal karmaşıklıkla yayan ücretsiz, büyüleyici, derin ve komik performanslar için çalışmaktadırlar (Bonin-Rodriguez; 2020: 3-7).

“Dışarıda yeni bir dünya var!” dememiz aslında hiç abartılı değildir. COVID-19 belki de çok uzun bir süredir dışarı ile etkileşim şeklimizi değiştirmiş bulunmaktadır. “Sosyal Mesafe” sanata nasıl uyarlanabilir diye sordüğümüzde aslında sosyal zaten sanatın net bir şekilde parçası iken mesafe zaman ile çevrimiçi etkinliklerin geliştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. “Sosyal mesafenin sanatı” fikri, aslında sanata hem yakın olmamız hem de bu yakınlık dururken mesafemizi de koruyabilmemizdir.

Stratejik planlar ve öncelikler değişim göstermiş, planlanmamış girişimler işte bu noktada ortaya çıkmış bulunmaktadır. Çoğu sanatsal aktivite çevrimiçi platformlar üzerinden yürütülmektedir. Bu platformlar Microsoft Teams, Zoom ya da başka yazılım programlarıdır. Sanatsal ifadesi, yukarıdan aşağıya hükümet anlatılarına bir alternatif sunarak, insanlara salgın sırasında kendi deneyimleri etrafında anlatılar oluşturma ve paylaşma araçlarına erişim sağlayarak, halkın krizi devlet medyasının yaydığı perspektiften farklı bir şekilde anlamasına olanak tanımaktadır (Feng; 2020:1-6). Müzeler, sanat galerileri ve sanat konuşmaları teknolojiye uyum sağlamak zorunda kalmış bulunmaktadır. Canlı insan etkileşimi ana parçadır. Dijital platformlardan faydalanılarak bu etkileşimin sağlanması hedeflenmiştir. Her şey dijitalleşme üzerinde kurulu gibi dursa da bu dijitalleşmeyi gerçekleştirebilmenin de maddi ve manevi yükleri olduğu unutulmamalıdır. Finansal problemler ya da teknik yetersizlikler bu yüklere örnektir.

3. Küreselleşme ve Sıra Dışı Zamanlarda Sanatın Sürdürülebilirliği

Küreselleşme kavramı 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra daha belirgin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Belirgin hâle gelen bazı etkileri vardır. Teknolojik gelişmelerin hızlanması, bu etkilerin başını çekmektedir (Rosenau; 1996: 247-262). Küreselleşmenin başlıca özellikleri; tüketici alışkanlıklarının değişmesi ve tüketici davranışının değişimi üretimin, pazarlamanın, dağıtımın, kaynak tüketiminin ulusal boyuttan uluslararası ölçeğe dönüşmesi, ticaret ve ekonominin dijitalleşmesi, bilgi ve iletişim teknolojinin gelişimidir. İleri teknolojinin mal ve hizmet üretiminde kullanılması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra iki kutuplu dünyanın (sosyalizm ve liberalizm) parçalanması, ekonomik duvarların yükselmesi, küresel değişim, esnek, dinamik, değişken, hızlı tempolu çevrelerin ve piyasaların ortaya çıkışı küreselleşmeyi hızlandırılmıştır. Hızlı gelişen teknoloji, dijital devrim, artan rekabet, inovasyon, artan bilgiye paralel olarak bilinmeyenlerin artması, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin artması, insan kaynakları alanındaki köklü değişimler, ekonomik dinamizm ve temel yenilikler, ticaretin serbestleşmesi, kademeli genişleme ve güçlenmiş finansal piyasalar küreselleşmenin diğer özellikleri olarak sıralanabilir (Özdemir; 2012: 122-130).

Küreselleşme, çeşitli nesnelerin ve deneyimlerin dünyanın tüm yerleşim yerlerinde insanlara dağıtılması sürecini tanımlamaktadır. Bu çizgide "küresel" kavramı, "dünya çapında" ve "her yerde" anlamlarına gelmektedir (Scholte; 2005: 84). Küreselleşme, en basit anlamıyla, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar, toplum ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşimin

derecesi olan "karşılıklı bağımlılık" kavramı olarak tanımlanabilir. Küreselleşme, ticaret ve kültürel alışveriş yoluyla çok daha bağlantılı bir dünya kuran bir süreç türüdür ve pek çok disiplinle ilişkisi vardır.

Küreselleşme yeni bir kavram değildir. Ancak yüzyılın etkisiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Tarihsel çerçeveye baktığımızda, bugünün küreselleşmesi daha önceki senaryoları tekrar etmektedir. Küreselleşme gibi benzer anlamları olan dört kavram vardır. Bunlar; uluslararasılaşma, liberalleşme, evrenselleştirme ve Batılılaşma kavramlarıdır. Bu kavramların her birinin büyük resimle bağlantısı vardır. Bu büyük resim de Küreselleşmedir.

Küreselleşme kavramı daha çok kültürle ilgilidir ve aynı zamanda, yer ve zaman arasındaki ilişki artmaktadır. Dolayısıyla dünyanın küçüldüğü ve küresel bir köy hâline geldiği son derece anlaşılır bir hâle gelmektedir. Bunun anlamı, mesafelerin yakın olduğu ve uzaklık kavramının olmadığıdır. Bu küçülme, dünya ile ortak bir kültür duygusu yaratmaktadır.

Küreselleşme boyutunda olaya baktığımızda COVID-19 jeopolitik sınırları görmezden gelmekte ve aynı zamanda yeni bir gerçekliğe giden yolu açmış bulunmaktadır. Uzakların yakın olması sebebi ile yenilik yapılması gerekmektedir. Tüm dünyanın birlikte sürdürülebilirliği yakalayabilmek adına hareket etmesi şarttır. Çünkü bu salgının şu an bu aşamalara gelmesinin sebebinde küresel hızlı hareketlilik, geç önlem alma ve en temelinde dürüst olmama gibi kavramlar yer almaktadır (Goffman; 2020: 48-52).

“Böyle bir zamanda sanatı nasıl düşünebiliriz?” Bu soru çoğu kişinin kafasında dolaşmakta olsa da asıl böyle bir zamanda sanat da düşünülmelidir. Sanatın devamlılığı ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıyı kavramak, sanat organizasyonlarının üstlendiği işi anlamak için çok önemlidir. Fiziksel olarak ortamda bulunarak yapılan çoğu toplu etkinlik artık interaktif düzene ve bireysel katılıma yönlendirilmiştir. Sanat organizasyonlarının birçoğu çevrimiçi kanallar üzerinden bazen bireysel bazen ise çoklu düzende sanal ortamda gerçekleştirilmektedir. Yakın tarihte çevrimiçi platformlarda gerçekleşen ve gerçekleşmesi planlanan birçok sanat etkinliği vardır; tiyatro oyunları, konserler, caz festivalleri, film festivalleri, sanal müze turları, sanal eğitimler (dil, yeme-içme, tasarım vb.). Bu dönem içerisinde yurtdışına çıkma süreçleri çoğu ülke de durdurulmuş olmasına rağmen o çok görmek istediğimiz müzeyi görmemize engel olmayacaktır. Çünkü günümüzde “Londra British Museum” bile bir sanat tarihçisi ile beraber çevrimiçi bir program üzerinden gezilebilmektedir. İşte bu çetrefilli süreçte hayattan fiilen uzak kalsak da bir ekranın ardından da olsa aynı hayatın sürdürülebilirliğini yakalamamız mümkündür. Bu noktada “kavramsal olarak sürdürülebilirlik nedir?” ve “sanatın sürdürülebilirliği beraberinde devamlılığı getirecek midir?” soruları sorulmalıdır.

Sürdürülebilirlik üzerine araştırma yaptığımızda genellikle ekonomi ile olan ilişkisi üzerine durulmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik çok daha geniş bir kavramdır ve ekonomi haricinde yaşam, gezegen, şehir ve sanat ile de kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik refahı uzun bir süre boyunca sürdürmek olarak da tanımlanmaktadır (Kuhlman- Farrington; 2010: 3436-3448).

Mevcut durumu devam ettirmek olarak tanımlanmasının yanı sıra günümüzde mevcut durumdan farklı ama katkı ve yarar sağlayabilen bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Buna ek olarak yenilenebilir olmasına vurgu yapılmaktadır. Bu zamana kadar sanat, sürdürülebilir kalkınma ile yalnızca tematik düzeyde etkileşime sahip iken şimdi bu ilişki temadan öte bir duruma sahiptir yani sadece sanatın konusu değil bu konuya etki eden dinamik olarak gözümüze çarpmaktadır. Mevcut şartlar altında COVID-19 sanata konu olmaktan ziyade duruş olarak bu salgından etkilenen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültür-sanat alanı, küresel düzeyde yaşanan bu krizde, toplumsal kalkınmanın temel bileşenlerinden biri olduğunu bir kez daha göstermiştir. Şimdi, normalleşme süreciyle birlikte alanın geleceğini tasarlarken birlikte düşünebilmek için yeni yollar açmanın ve farklı paydaşlar arasında iş birliğini güçlendirmenin tam sırasıdır. Ancak bu sayede kültür-sanatın sağaltıcı, kapsayıcı ve dönüştürücü gücünün görünür olması ve geniş kitlelere ulaşması mümkün olacaktır (Ece; 2020: 882-887).

Sonuç

COVID-19 salgınının ortaya çıkması ile beraber bu defa yaşanılacakların 21. yüzyılın şartları içerisinde farklı bir yerde olacağı anlaşılabilir olmuştur. Nitekim dünyanın 11 aydır, Türkiye'nin ise 8 aydır mücadele ettiği bu yeni salgın içerisinde toplumsal olarak yeni oluşumlar içerisinde de yer alınmıştır. Temelde küreselleşmenin etkisi de son derece büyüktür. Çünkü dünyanın büyük bir küre hâline gelmesi ile Çin'de yaşanan bir hastalığın insan hareketliliği ile tüm dünyaya yayılması mümkün olmuştur. Nitekim şu an yaşadığımız virüsün ve insan hareketliliğinin sonucudur. Virüsün ortaya çıkması ve yaşanan salgının kapsamının büyüklüğünün anlaşılması ile beraber yöneticiler toplu alanları kapatmış hem ulusal hem de yerel önlemler alınmıştır. Hareketlilik sadece ülkeler arasında değil toplum içerisinde de gerçekleşmiştir.

Toplumsal anlamda yaşanan dönüşüm aynı zamanda dijital dönüşümdür. Özellikle pandeminin ilk zamanlarında evlerine kapanan insanlar iş ve sosyal hayatlarını bir ekranın ardından sürdürmeye başlamışlardır. Sosyal mesafeli olarak yaşamaya başladığımız bu zamanlar yaşanan mesafe fizikseldir. Özünde sosyallığımız henüz çevrimiçi de olsa devam etmektedir.

Alınan eylem planları sanatın sürdürülebilirliği üzerinedir. Yani tekrar yapılanma, bir sızıntı bulup kendine yeni bir yol açarak yeniden bir kaynak yaratma girişimidir. Çünkü varlığın sanat ile devam etmesi oldukça mümkün hatta elzemdir. İnsanların yemek yemeden, su içmeden, nefes almadan yaşamaları mümkün olmadığı gibi sanatsal anlamda beslenmeden yaşamaları da mümkün değildir. Burada bahsi geçen sadece fiziken yaşamak değil ruhen de yaşamaktır.

Sanat, yaşanan dönüşüm ile birlikte farklı mecralarda daha fazla insana ulaşarak, daha fazla fiziksel mesafe ile sürdürülmektedir. Elbet bu düzenin değişmesiyle tekrar eski az mesafeli günler gelecektir ama yeni açılan bu yol değişimi de beraberinde getirecek daha fazla insana ulaşabilmek adına dönüşümü farklı eksenlerde sürdürmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Uzelac, Aleksandra; "How to understand digital culture: Digital culture a resource for a knowledge society?", ResearchGate. Cilt Sayısı; (12), 2008, s. 7-21.

Agostino, Deborah-Arnaboldi, Michela-Diaz Lema, Melisa; "New development: COVID-19 as an accelerator of digital transformation in public service delivery", Taylor&Francis, Cilt Sayısı; (online), 2020, s. 1-4.

Rodrigues-Bonin, Paul; "Arts Entrepreneurship Internationally and in the age of COVID-19" ARTIVATE, Cilt Sayısı; (9), 2020, s. 1-8.

Feng, Xiaodan; "Curating and Exhibiting for the Pandemic: Participatory Virtual Art Practices

During The COVID-19 Outbreak in China", SAGE, Cilt Sayısı; (Online), 2020, s. 1-6.

N. Rosenau, James; "The Dynamics of Globalization: Towards an Operational Formulation", SAGE, Cilt Sayısı; (27-3), 1996, s. 247-262.

Özdemir, Abdullah; "Key Role in the Globalization Process: Energy Policies", Ankara Ticaret Odası, Cilt Sayısı; (online), 2012, s. 843-855.

Scholte, Jan Aart; "Chapter 2: Defining Globalization: In Jan Aart Scholte, Globalization a Critical Introduction". New York, 2005, s. 84.

Goffman, Ethan; "In the wake of COVID-19, is glocalization our sustainability future", Taylor&Francis, Cilt Sayısı; (16:1), 2020, s. 48-52.

Kuhlman, Tom, Farrington John; "What is Sustainability?", ResearchGate, Cilt Sayısı; (2:11), 2010, s. 3436-3448.

Ece, Ö. "Pandemi Sırasında ve Sonrasında Kültür-Sanat", TRTAKADEMİ, Cilt Sayısı (6:10), 2020, s. 882-887.